

ความย้อนแย้งและความซ้อนทับของอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย : บทวิเคราะห์

เชิงปรัชญาผ่านแนวคิดอนุรักษนิยมเสรีนิยม และประชาธิปไตย

Paradoxes and Overlaps of Contemporary Political Ideologies :

A Philosophical Analysis of Conservatism, Liberalism, and Democracy

รัชณุ ชมภูชুম¹

Radchanu Chompoochum

จรรยพร ใจมูลวงศ์

Janyaporn Chaimunwong

ปริชาติ ยะโพ

Parichat Yapho

ศรเทพ ทองชัย

Sornthep Thongchai

ธนากร ทานะขันธ

Thanakorn Tanakhan

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แก่นสารและกรอบแนวคิดของอุดมการณ์ทางการเมืองหลักสามกระแส ได้แก่ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตย ในมิติทางรัฐศาสตร์ โดยมุ่งสำรวจความตึงเครียดและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ปรากฏในระบอบการเมืองปัจจุบัน ตลอดจนการวิพากษ์แนวคิดผ่านมุมมองของนักปรัชญาการเมืองคลาสสิกต่อความท้าทายร่วมสมัย วิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงเอกสารและการวิเคราะห์เชิงปรัชญา

ผลการศึกษาพบว่าอุดมการณ์ทางการเมืองมิได้ดำรงอยู่แยกส่วน แต่มีการซ้อนทับและแข่งขันกันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในรูปแบบของ "ประชาธิปไตยเสรีนิยม" ที่พยายามผสมผสานสิทธิปัจเจกเข้ากับอำนาจอธิปไตยของประชาชน อย่างไรก็ตาม บทความชี้ให้เห็นความย้อนแย้งสำคัญในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่เกิด "การถดถอยของประชาธิปไตย" (Democratic Backsliding) อย่างรุนแรง เมื่อ "ประชาธิปไตยเชิงขั้นตอน" ถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้แก่ "อำนาจนิยมจากการเลือกตั้ง"

¹ นักวิชาการอิสระ

(Electoral Authoritarianism) อันนำไปสู่สภาวะ "ทรราชเสียงข้างมาก" และประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จซึ่งกีดกันหลักนิติธรรมและเสรีภาพของคนส่วนน้อย ในขณะที่แนวคิดอนุรักษนิยมทำหน้าที่เป็นตัวหน่วงเหนี่ยวการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินไปผ่านการเน้นย้ำถึงประเพณีและระเบียบทางสังคม บทความนี้สรุปว่าระบอบการเมืองที่มีเสถียรภาพต้องอาศัยการจัดการความหลากหลายของอุดมการณ์ด้วยการรักษาสมดุลระหว่างระเบียบ เสรีภาพ และความเสมอภาค นอกจากนี้ ยังได้นำเสนอการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยชี้ให้เห็นว่าการยกระดับสู่ "ธรรมาธิปไตย" ควบคู่กับ "มัชฌิมาปฏิปทา" สามารถเป็นกรอบคิดทางจริยธรรมที่สมบูรณ์ในการรักษาสมดุลระหว่างสิทธิส่วนบุคคลและหน้าที่ต่อส่วนรวม เพื่อตอบสนองต่อความซับซ้อนและวิกฤตการณ์ของการเมืองในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : อุดมการณ์ทางการเมือง, เสรีนิยมประชาธิปไตย, การถดถอยของประชาธิปไตย, อำนาจนิยมจากการเลือกตั้ง, ธรรมาธิปไตย

Abstracts

This academic article aims to analyze the core essences and frameworks of three primary political ideologies: Conservatism, Liberalism, and Democracy within a political science dimension.

It explores the tensions and power dynamics present in contemporary political systems and critiques these concepts through the lenses of classical political philosophers. The methodology employs documentary research and philosophical analysis.

Findings indicate that political ideologies constantly overlap and compete, particularly within "Liberal Democracy," which seeks to integrate individual rights with popular sovereignty. However, a paradox arises when "Procedural Democracy" risks becoming a "tyranny of the majority" or totalitarian democracy, threatening minority liberties. Conservatism serves as a stabilizing force against rapid change by emphasizing tradition and social order.

The article concludes that a stable political regime requires balancing order, liberty, and equality. Furthermore, it integrates political liberty with Buddhist principles,

suggesting that the elevation to "Dhammocracy" (Rule of Righteousness) alongside the "Middle Way" (Majjhima Patipada) provides a robust ethical framework for harmonizing individual rights with collective responsibilities in the complex digital era.

Keyword : Political Ideology, Liberal Democracy, Contemporary Conservatism, Political Philosophy, Buddhism and Politics.

บทนำ

อุดมการณ์ทางการเมืองเป็นแกนกลางของการศึกษาปรัชญาการเมือง เนื่องด้วยเป็นกรอบความคิดที่ใช้ตอบคำถามพื้นฐานว่า สังคมควรจัดระเบียบอย่างไร รัฐควรมีบทบาทเพียงใด และมนุษย์ควรมีเสรีภาพมากน้อยแค่ไหน ในบรรดาอุดมการณ์จำนวนมาก อนูรักษนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตย ถือเป็นสามกระแสความคิดที่มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อโลกการเมืองสมัยใหม่และร่วมสมัย อุดมการณ์เหล่านี้ไม่ใช่เพียงความคิดที่กระจัดกระจาย แต่เป็นกรอบคิดที่มีทั้งมิติทางปรัชญา ศีลธรรม และการปฏิบัติ ในปัจจุบัน อุดมการณ์ทั้งสามไม่ได้ดำรงอยู่แบบแยกขาดหรือบริสุทธิ์ในตัวเอง แต่เป็นอุดมการณ์ที่แข่งขัน แทรกซึม และผสมผสานกันอยู่ในระบอบการเมืองจริงแทบทุกแห่ง การศึกษาทำความเข้าใจความย้อนแย้งและความซ้อนทับของทั้งสามกระแสคิด จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้มองเห็นโครงสร้างและความขัดแย้งของการเมืองร่วมสมัยได้อย่างทะลุปรุโปร่ง

บทความทางวิชาการนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์แก่นสารและกรอบแนวคิดของอุดมการณ์อนูรักษนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตยในมิติทางรัฐศาสตร์
2. เพื่อสำรวจความตึงเครียดและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างอุดมการณ์ทั้งสามที่ปรากฏในระบอบการเมืองปัจจุบัน
3. เพื่อวิพากษ์แนวคิดผ่านมุมมองของนักปรัชญาการเมืองคลาสสิกต่อความท้าทายทางการเมืองร่วมสมัย

การแยกส่วนวิเคราะห์อุดมการณ์ทางการเมือง (Deconstruction)

การทำความเข้าใจความแตกต่างของอุดมการณ์อนูรักษนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตย สามารถเปรียบเทียบได้ผ่านจุดตั้งต้นและมุมมองต่อมนุษย์ รัฐ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (สายัณห์ อินันันใจ, 2569, น. 89)

1. อนุรักษ์นิยม (Conservatism) : มีจุดตั้งต้นที่ความสำคัญของระเบียบและความต่อเนื่อง มองมนุษย์ว่ามีความไม่สมบูรณ์ และมักขับเคลื่อนด้วยอารมณ์ จึงต้องการสถาบันและระเบียบมากำกับอุดมการณ์นี้ให้คุณค่ากับประเพณี สถาบันที่สั่งสมมา และอำนาจหน้าที่แบบบนลงล่าง โดยมองว่ารัฐบาลควรมีลักษณะอุปถัมภ์ (Paternalism) เพื่อพิทักษ์เสถียรภาพของสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคมจึงมีควรเกิดจากการออกแบบใหม่ด้วยเหตุผลนามธรรมอย่างถอนรากถอนโคน (Heywood, 2021, p. 65) นักวิชาการไทยอย่าง สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2549) ได้ชี้ให้เห็นว่าในบริบทสังคมไทย ค่านิยมแบบอนุรักษ์นิยมมักผูกติดกับสถาบันหลักของชาติอย่างเหนียวแน่นเพื่อรักษาความเป็นปึกแผ่น

2. เสรีนิยม (Liberalism) : มีจุดตั้งต้นที่หลักปัจเจกนิยม (Individualism) และคุณค่าของเสรีภาพ โดยมองมนุษย์ว่าเป็นปัจเจกผู้มีเหตุผล มีคุณค่าในตนเอง และสามารถเลือกกำหนดชีวิตของตนได้ เสรีนิยมมีเป้าหมายหลักคือการอำนวยและรักษาเสรีภาพของปัจเจกให้มากที่สุด พร้อมทั้งจำกัดอำนาจรัฐไม่ให้เข้ามาครอบงำชีวิตมนุษย์ และยึดมั่นในความเท่าเทียมกันทางสิทธิ (Manent, 1996)

3. ประชาธิปไตย (Democracy) : ตั้งต้นจากอำนาจและความเสมอภาคทางการเมืองของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์จำเป็นต้องแยกแยะระหว่าง "ประชาธิปไตยเชิงขั้นตอน" (Procedural Democracy) ซึ่งมุ่งเน้นเพียงกระบวนการเลือกตั้งและการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก กับ "ประชาธิปไตยเชิงเนื้อหา" (Substantive Democracy) ซึ่งมุ่งเน้นการรับประกันสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และหลักนิติธรรม ความแตกต่างนี้สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากหากประชาธิปไตยหยุดอยู่เพียงขั้นตอนที่ปราศจากเสรีภาพมากำกับ เสียงข้างมากจะสามารถแปรสภาพเป็น "ทรราช" ที่ใช้กลไกการเลือกตั้งเพื่อกดขี่เสียงข้างน้อยได้อย่างชอบธรรม

การวิเคราะห์จุดซ้อนทับของอุดมการณ์ (Overlap Analysis)

แม้ในทางทฤษฎี อุดมการณ์ทั้งสามจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่มักต้องพึ่งพาและซ้อนทับกัน รูปแบบที่เป็นรูปธรรมที่สุดคือระบอบ "ประชาธิปไตยเสรีนิยม" (Liberal Democracy) ซึ่งเป็นการจับคู่กันระหว่างหลักอำนาจของประชาชนกับการคุ้มครองสิทธิปัจเจกบุคคล ประชาธิปไตยทำหน้าที่มอบความชอบธรรมผ่านเสียงข้างมาก ในขณะที่เสรีนิยมให้หลักประกันในการจำกัดอำนาจรัฐและการคุ้มครองคนส่วนน้อย อย่างไรก็ตาม ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2535, น. 48) ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของรัฐกับสังคมที่ต้องการปรับตัวอยู่เสมอเมื่ออุดมการณ์เหล่านี้เข้ามาผสมผสานกันในบริบทการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับวิวัฒนาการการเมืองไทยที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตการปะทะสังสรรค์และการ

ประนีประนอมระหว่างโครงสร้างอำนาจดั้งเดิมแบบอนุรักษนิยม กับกระแสของอุดมการณ์เสรีนิยมและประชาธิปไตยมาอย่างต่อเนื่อง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550)

การวิเคราะห์ความย้อนแย้งและความตึงเครียด (Paradox & Tension Analysis)

การผสมผสานอุดมการณ์เต็มไปด้วยความตึงเครียด เมื่อประชาธิปไตยถูกใช้ในความหมายเพียงแค่การยึดถือเสียงข้างมาก (Majority Rule) อาจกลายรูปเป็นการคุกคามสิทธิของคนส่วนน้อยได้ สามารถวิพากษ์ผ่านมุมมองนักคิดสำคัญได้ ดังนี้

เอ็ดมันด์ เบิร์ก (Edmund Burke) และ จอห์น ล็อก (John Locke) : เบิร์กวิจารณ์การใช้เหตุผลนามธรรมเพื่อรื้อถอนสังคมอย่างฉับพลัน โดยชี้ว่าสังคมคือความต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงจึงต้องเคารพสถาบันที่สั่งสมมา (Heywood, 2021) ในทางตรงข้าม ล็อกได้วางรากฐานให้รัฐธรรมนูญนิยมโดยยืนยันสิทธิธรรมชาติ ซึ่งรัฐมีหน้าที่เพียงคุ้มครอง หากรัฐละเมิด ประชาชนย่อมมีสิทธิต่อต้าน (Locke, 1988)

อเล็กซิส เดอ ต็อกเกววิลล์ (Alexis de Tocqueville) : ต็อกเกววิลล์สะท้อนความย้อนแย้งของประชาธิปไตยว่า หากสังคมปราศจากวัฒนธรรมพลเมืองและสถาบันคานอำนาจ ประชาธิปไตยเชิงชั้นตอนจะนำไปสู่ความน่าสะพรึงกลัวของ "ทรราชเสียงข้างมาก" (Tyranny of the Majority) (Tocqueville, 2000)

ฌอง-ฌัก รูโซ (Jean-Jacques Rousseau) : รูโซเชื่อมั่นใน "เจตจำนงทั่วไป" (General Will) ว่าเป็นเสียงสะท้อนความต้องการอันแท้จริงของชุมชนการเมือง แต่ข้อวิพากษ์ร่วมสมัยคือ หากปราศจากหลักสิทธิเสรีนิยม เจตจำนงทั่วไปมักถูกนำไปใช้เป็นรากฐานของ "ประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จ" (Totalitarian Democracy) โดยผู้นำเผด็จการมักอ้างว่าตนเป็นตัวแทนเจตจำนงส่วนรวมเพื่อสร้างความชอบธรรมในการลบเลือนปัจเจกชนและกดขี่เสียงข้างน้อยที่เห็นต่าง (Rousseau, 1997)

จอห์น สจิวต มิลล์ (John Stuart Mill) และ โจเซฟ ชุมปีเตอร์ (Joseph Schumpeter) : มิลล์ปกป้องเสรีภาพในการแสดงออกอย่างแข็งขัน (Mill, 2003) ส่วนชุมปีเตอร์นำเสนอความสมจริงทางการเมือง โดยมองว่าประชาธิปไตยในทางปฏิบัติคือกระบวนการแข่งขันกันของชนชั้นนำ (Schumpeter, 1942) ซึ่งสะท้อนความท้าทายในโลกการเมืองร่วมสมัยที่พรรคการเมืองมักกลายเป็นเครื่องมือของทุน ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกละเลยเพียงสิทธิตามพิธีกรรม

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความย้อนแย้งและความตึงเครียดของอุดมการณ์ทางการเมืองผ่านมุมมองนักปรัชญา

นักปรัชญาการเมือง	อุดมการณ์หลัก	แก่นทฤษฎี / จุดเน้นทางสถาบัน	ความย้อนแย้งและความตึงเครียดที่ค้นพบ(Paradox & Tension)
เอ็ดมันด์ เบิร์ก (Edmund Burke)	อนุรักษนิยม	การเคารพประเพณีและสถาบันดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป	การยึดติดกับจารีตมากเกินไปอาจกลายเป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวของสังคมและความเสมอภาค
นักปรัชญาการเมือง	อุดมการณ์หลัก	แก่นทฤษฎี / จุดเน้นทางสถาบัน	ความย้อนแย้งและความตึงเครียดที่ค้นพบ(Paradox & Tension)
จอห์น ล็อก (John Locke)	เสรีนิยม	สิทธิธรรมชาติ (ชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน) และรัฐธรรมนูญ	การเน้นผลประโยชน์และสิทธิปัจเจกบุคคลมากเกินไปอาจบ่อนทำลายสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
อเล็กซี เดอ ต็อกเกววิลล์ (A. de Tocqueville)	ประชาธิปไตย (เชิงวิพากษ์)	ความเสมอภาคและอำนาจของประชาชน	หากปราศจากการคานอำนาจ จะเกิด "ทรราชเสียงข้างมาก" ที่กดทับเสรีภาพของคนส่วนน้อยและผู้เห็นต่าง

ฌอง-ฌากส์ รูสโซ (J.J. Rousseau)	ประชาธิปไตย	อำนาจอธิปไตยเป็น ของประชาชนผ่าน "เจตจำนงทั่วไป" (General Will)	รัฐอาจบิดเบือนการใช้ "เจตจำนงทั่วไป" เป็น ข้ออ้างในการลิดรอน สิทธิและพื้นที่เสรีภาพ ของปัจเจก
จอห์น สจวร์ต มิลล์ (John Stuart Mill)	เสรีนิยม	เสรีภาพในการ แสดงออก เพื่อให้ ความจริงได้ประจักษ์กัน	ในยุคดิจิทัลเสรีภาพที่ไร้ ขอบเขตเปิดทางให้วาทะ เกลียดชังและข่าวลวง บ่อนทำลายสังคม
นักปรัชญาการเมือง	อุดมการณ์หลัก	แก่นทฤษฎี / จุดเน้น ทางสถาบัน	ความย้อนแย้งและ ความตึงเครียดที่ ค้ำพบ(Paradox & Tension)
โจเซฟ ชุมปีเตอร์ (Joseph Schumpeter)	ประชาธิปไตย (สังคมนิยม)	ประชาธิปไตยคือ กระบวนการแข่งขันกัน ของชนชั้นนำเพื่อหา เสียงสนับสนุน	ประชาชนมีสิทธิเพียง ช่วงเลือกตั้ง แต่ไร้ อำนาจจริง ทำให้พรรค การเมืองกลายเป็นเพียง เครื่องมือของกลุ่มทุน

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์ทั้งสามกระแสดังกล่าวมีจุดบอดและข้อจำกัดในตัวเอง ความย้อนแย้งเชิงทฤษฎีเหล่านี้ มิได้เป็นเพียงข้อถกเถียงในอดีต หากแต่กำลังปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม ในวิกฤตการณ์การเมืองโลกปัจจุบัน ดังจะกล่าวในส่วนถัดไป

วิกฤตการณ์ร่วมสมัย : ปรากฏการณ์การถดถอยของประชาธิปไตย Contemporary Crisis : The Phenomenon of Democratic Backsliding

ในมติวิวิชาการร่วมสมัยปี พ.ศ. 2569 ปรากฏการณ์ "การถดถอยของประชาธิปไตย" (Democratic Backsliding) ได้ทวีความรุนแรงขึ้นจนกลายเป็นวิกฤตการณ์ระดับโลก โดยรายงานล่าสุดระบุว่าระดับประชาธิปไตยโดยเฉลี่ยของพลเมืองโลกได้ถดถอยกลับไปอยู่ในระดับเดียวกับปี พ.ศ. 2521 หรือช่วงปลายทศวรรษ 1970 (V-Dem Institute, 2026, p. 7) ความย้อนแย้งที่สำคัญในยุคนี้คือ ผู้นำแบบอำนาจนิยมหรือประชานิยมมักใช้กลไก "ประชาธิปไตยเชิงขั้นตอน" ผ่านการเลือกตั้งเพื่อสร้างฐานความชอบธรรม แต่ในขณะเดียวกันกลับมุ่งกัดกร่อน "ประชาธิปไตยเชิงเนื้อหา" อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการบ่อนทำลายหลักนิติธรรม (Rule of Law) และการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย (V-Dem Institute, 2026, p. 5) สภาวะดังกล่าวนำไปสู่การเกิดระบอบ "อำนาจนิยมจากการเลือกตั้ง" (Electoral Authoritarianism) ที่แฝงตัวอยู่ภายใต้กระบวนการกฎหมายและเสียงข้างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจในประเทศไทยช่วงต้นปี พ.ศ. 2569 ที่พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.7) มีความรู้สึกว่บรรยากาศทางการเมืองแย่งลงและขาดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกที่จับต้องได้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2569) การถดถอยนี้ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในประเทศที่เปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยใหม่เท่านั้น แต่ยังลุกลามไปยังประเทศที่เป็นฐานที่มั่นเดิมของประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเสียงข้างมากอาจกลายเป็นเครื่องมือทำลายระเบียบและเสรีภาพเสียเองหากขาดกลไกธรรมาธิปไตยและการคานอำนาจที่เข้มแข็ง

การสังเคราะห์และบูรณาการปรัชญาการเมืองกับแนวทางพระพุทธศาสนา (Synthesis)

ในบริบทของการวิจัยเชิงสหวิทยาการ การรักษาสสมดุลทางรัฐศาสตร์ระหว่างอุดมการณ์ทั้งสามกระแส มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา โดยสามารถนำมาบูรณาการเพื่อเป็นกรอบคิดในการแก้ปัญหาความตึงเครียดทางการเมืองได้ใน 3 มิติที่สำคัญ ได้แก่

ประการแรก หลักเสรีภาพ (Liberty) กับอิสรภาพทางปัญญาในกาลามสูตร : แนวคิดเสรีนิยมที่ให้คุณค่ากับปัจเจกบุคคลและเสรีภาพในการคิด (Freedom of Thought) สอดคล้องโดยตรงกับหลักอิสรภาพทางปัญญาใน กาลามสูตร (เกสปุตตสูตร) ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนหลักปฏิเสธการเชื่อฟังอย่างมีตบอดตามอำนาจจารีตประเพณี (อ้างอิงอนุรักษนิยมสุดโต่ง) หรือการเชื่อตามผู้มีอำนาจรัฐ ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า "อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา... อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา" (อง.ติก. 20/66/242) พระพุทธศาสนาจึงเน้นย้ำให้

ปัจเจกชนเป็นผู้มีสติปัญญาในการพิจารณาความจริงด้วยตนเอง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546, น. 45) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมิลล์อย่างลึกซึ้ง

ประการที่สอง การรักษาสมดุลระหว่างระเบียบและเสรีภาพด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา : ความตึงเครียดระหว่างการรักษาระเบียบแบบอนุรักษนิยมกับเสรีภาพแบบเสรีนิยม สามารถบรรเทาได้ด้วยหลักทางสายกลาง พระพุทธศาสนามองว่าระบอบที่ล้มเหลวคือระบอบที่เอียงไปสู่ความสุดโต่ง ได้แก่ กามสุขัลลิกานุโยค (การหย่อนยาน) เทียบได้กับอนาธิปไตย (Anarchy) ที่เสรีภาพไร้ขอบเขต และ อัตตกิลมณานุโยค (การทรมาณตน) เทียบได้กับการใช้อำนาจรัฐบังคับกดขี่แบบอำนาจนิยม (Authoritarianism) (ส.ม. 19/1081/328)

ประการที่สาม การยกระดับประชาธิปไตยสู่ "ธรรมาธิปไตย": เพื่อแก้ปัญหาทรราชเสียงข้างมาก ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ตามแนวทางพุทธศาสนาต้องก้าวพ้นความสุดโต่งสองประการ คือ ไม่ลุ่มหลงใน "อัตตาธิปไตย" (การถือตนเป็นใหญ่ ซึ่งเปรียบได้กับลัทธิเสรีนิยมที่เห็นแก่ตัวจนสุดโต่ง) และไม่ตกเป็นทาสของ "โลกาธิปไตย" (การถือกระแสโลกเป็นใหญ่) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546, น. 44-46) ซึ่งเปรียบได้กับประชาธิปไตยเชิงชั้นตอนหรือการตามกระแสเสียงข้างมากที่ไร้สติและเหตุผล แต่ต้องยกระดับขึ้นสู่ "ธรรมาธิปไตย" (การถือธรรม ความถูกต้อง และความชอบธรรมเป็นใหญ่) หลักธรรมาธิปไตยนี้เองที่จะทำหน้าที่เป็น "ตัวเชื่อม" ระหว่างระเบียบอันดีงามของอนุรักษนิยม กับการคุ้มครองเสรีภาพของเสรีนิยม ภายใต้ร่มเงาของความถูกต้องดีงาม

บทสรุป

จากการวิเคราะห์แก่นสารของอุดมการณ์ทางการเมืองทั้งสามกระแส ได้แก่ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และประชาธิปไตย พบว่าอุดมการณ์เหล่านี้มีพลวัตที่ทั้งซ้อนทับและสร้างความตึงเครียด การก่อตัวของ "ประชาธิปไตยเสรีนิยม" แสดงให้เห็นถึงความพยายามนำความชอบธรรมของเสียงข้างมากมาผสมกับการปกป้องสิทธิปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม ระบอบการเมืองมักเผชิญความท้าทายจากสภาวะทรราชเสียงข้างมากและประชาธิปไตยแบบเบ็ดเสร็จ ท้ายที่สุด การสร้างเสถียรภาพทางการเมืองที่ยั่งยืนจึงมิอาจพึ่งพาโครงสร้างทางสถาบันเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องบูรณาการเข้ากับกลไกเชิงศีลธรรม โดยเฉพาะการยึดหลัก "ธรรมาธิปไตย" และ "มัชฌิมาปฏิปทา" เพื่อประนีประนอมความขัดแย้ง และเป็นเสาหลักในการรักษาสดุลระหว่างระเบียบ เสรีภาพ และความเสมอภาคของสังคมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2535). รัฐกับสังคม (หน้า 48). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). นิติศาสตร์แนวพุทธ (หน้า 44 - 46). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลิขิต อีระเวคิน. (2550). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2569). เสี่ยงประชาชนต่อการเมืองและการเลือกตั้ง : KPI Poll ครั้งที่ 1/2569. เรียกใช้เมื่อ 1 พฤษภาคม 2569 สืบค้นจาก <https://kpi.ac.th/knowledge/poll>.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2549). การเมืองการปกครองไทย : พ.ศ. 1762 - 2543. กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม.
- สายันท์ อินันใจ. (2569). ประชาชนและอุดมการณ์ทางการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 1.แพร่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เมืองแพร่การพิมพ์.
- Heywood, A. (2021). Political Ideologies : An Introduction. London : Palgrave Macmillan.
- Locke, J. (1988). Two Treatises of Government. Cambridge : Cambridge University Press.
- Manent, P. (1996). An Intellectual History of Liberalism. Princeton : Princeton University Press.
- Mill, J. S. (2003). On Liberty. New Haven : Yale University Press.
- Rousseau, J. J. (1997). The Social Contract and Other Later Political Writings. Cambridge : Cambridge University Press.
- Schumpeter, J. A. (1942). Capitalism, Socialism and Democracy. New York: Harper & Brothers.
- Tocqueville, A. de. (2000). Democracy in America. Chicago : University of Chicago Press.
- V-Dem Institute. (2026). Democracy Report 2026 : Unraveling The Democratic Era?. Gothenburg : University of Gothenburg.

